

ABŪ ḤANĪFA'S CONTRIBUTION TO THE METHODOLOGY OF QUR'ANIC EXEGECIS

 Hasan KESKİN^a

Abstract

Abū Ḥanīfa, the 8th-century Sunni Muslim jurist, was closely interested in scientific problems in his time. In this context, he expressed some of the problems of the Tafsīr Methodology in the creed treatises attributed to him. In this article, we will try to discuss how he evaluated these problems within the framework of these treatises. Abū Ḥanīfa, considered to be one of the most important scholars of his period, is also the founding imam of the Hanafi school of thought. Therefore, although he was interested in all kinds of scientific problems of the period he lived, he was known as a jurist because he was more interested in legal issues. However, he dealt mostly some creed issues in five aqāid booklets attributed to him named *al-Ālim wa'l-muta'allim*, *al-Fiqh al-akbar*, *al-Fiqh al-absat*, *Risālātu Abī Ḥanīfa ilā Qādī al-Basra Uthmān al-Battī* and *al-Wasiyya*. While examining these treatises, we have noticed that many topics related to Qur'an and tafsīr methodology not only in a number of classical works but also discussed today. Those are *khalq al-Qur'an*, *superiority between verses and surahs*, *mutashābihāt*, *naskh*, *tafsīr*, *ta'wīl*, *tanzīl*, and *Qur'an's being a criterion in evaluation of hadith*. Abū Ḥanīfa's views on the problems of the Tafsīr Method were adopted, developed and systemized by many Islamic scholars after him. The initiatives brought by Abū Ḥanīfa, who has influenced many scholars since his time and is still accepted as an authority in science, are in the nature of shedding light on the solution of the problems of today's Tafsīr Method, which is still up-to-date and discussed.

Keywords: Tafsir, Qur'anic exegecis, Abū Ḥanīfa, Ambiguous verses, Abrogation, Tafsīr Methodology.

EBŪ HANĪFE'NİN TEFSİR USŪLŪNE KATKISI

8. Yüzyılda yaşamış Müslüman hukukçu Ebû Hanife yaşadığı dönemin her türlü ilmi problemleriyle yakından ilgilenmiştir. Bu çerçevede kendisine nispet edilen

^a Prof., Cumhuriyet University, hasankeskin24@hotmail.com

akâid risâlelerinde Tefsir Usulü'nün bazı problemleriyle de ilgili görüşler serdetmiştir. Bu makalede söz konusu risâleler çerçevesinde bu problemleri nasıl değerlendirdiği ele alınmaya çalışılmıştır. Yaşadığı dönemin en önemli âlimlerinden biri kabul edilen Ebû Hanîfe aynı zamanda Hanefî mezhebinin de kurucu imamıdır. Dolayısıyla O yaşadığı dönemin her türlü ilmî problemleriyle ilgilenmekle birlikte daha çok fikhî konularla ilgilenmiş ve fakih olarak da tanınmıştır. Ancak kendisine nispet edilen *el-Âlim ve'l-müteallim*, *el-Fikhü'l-ekber*, *el-Fikhü'l-ebsat*, *Risâletü Ebî Hanîfe ilâ Kâdî'l-Basra Osman el-Bettî* ve *el-Vasiyye* adlı beş akâid risâlesinde ağırlıklı olarak itikadî konuları ele almıştır. Bu risâleler incelendiğinde, Kur'an ve Tefsir Usûlü ile ilgili bu alanda te'lif edilmiş birçok eserde yer alan ve günümüzde hala tartışılan *halku'l-Ku'ran*, *âyetler ve sûreler arasındaki efdaliyet*, *müteşâbihât*, *nesh*, *tefsir*, *te'vil* ve *tenzîl*, *Kur'an'ın hadislerin değerlendirilmesinde ölçü olması* gibi birtakım konulara yer verildiği görülmüştür. Ebû Hanîfe'nin Tefsir Usûlü'nün problemleri ile ilgili bu konudaki görüşleri kendisinden sonraki birçok İslam âlimi tarafından da benimsenerek geliştirilmiş ve sistemleştirilmiştir. Ebû Hanîfe bu konuların tanımlanıp temellendirilmesinde iz bırakabilecek öncü bir ilim adamıdır. Yaşadığı dönemden itibaren birçok ilim adamını etkilemiş olan, günümüzde de hâlâ ilimde otorite kabul edilen Ebû Hanîfe'nin, kendi dönemine göre söz konusu problemlere getirdiği açılımlar yine güncelliğini koruyan ve tartışılan sözünü ettiğimiz günümüz Tefsir Usûlü problemlerinin çözümüne ışık tutacak mahiyettedir.

[The Extended Abstract is at the end of the article.]

Introduction

Abû Ḥanīfa (d.150 / 767), who is the imam of the madhhab called by his name in fiqh, is also regarded as the pioneer of the Maturidi school of theology.¹ For this reason, it can be said that the main axis of the studies on Abû Ḥanīfa until today is jurisprudence (fiqh) and creed (aqâid). However, it is seen that he deals with some problems of the methodology of Qur'anic exegecis in some treatises attributed to him and survived until today.

There are many treatises attributed to Abû Ḥanīfa in the sources. However, we prepared our paper within the framework of the five most common treatises called *al-Âlim wa-l Muta'allim*, *al-Fiqh al-Akbar*, *al-Fiqh al-*

¹ Muḥammad Zâhid Kawtharî, "Mukaddima", *Ishârât al-Marâm min 'ibârât al-Imâm. Critical ed. Yûsuf 'Abd al-Razzâk (Istanbul: Dâr al-Kitâb al-Islâmî 1949)*, 6; Bekir Topaloğlu, *Kelâm İlmi (Istanbul: Damla Publisher, 1988)* 121-127; Yusuf Şevki Yavuz, "Ebû Hanîfe" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Istanbul: TDV Publisher, 1994)*, 10/142.

Absat, Risālatu Abū Ḥanīfa ilâ Qâdî al-Basra Uthmān el-Battî, and al-Wasiyya. Although there are some different opinions about the attribution of these treatises to Abū Ḥanīfa,² many Islamic scholars refer these works to him.³ We prepared our paper in line with the views of those who accepted the accuracy of this attribution. In these treatises, which contain the religious views of Abū Ḥanīfa, a large part of the creed topics discussed in that period are included, albeit briefly. These treatises, which form the basis of the Mâturîdî theological school, have been a source of inspiration for many works written especially for this school. There is no previous study with current title of this article. However, it has been observed that some studies carried out on some of the issues discussed in the article, indirectly. For instance, in his PhD thesis titled "*İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe'nin Kur'an Anlayışı*" *The Greatest Imam Abū Ḥanīfa's Understanding of the Quran* prepared by Fatih Tok and an article called "*Ebû Hanîfe'nin Kur'an Anlayışı*" (Abū Ḥanīfa's Understanding of the Quran) prepared by Faruk Beşer covered some of the topics elaborated here. While preparing this article it has been benefited from these works.

A. Abū Ḥanīfa's Approach to Some Issues in Tafsîr Methodology

Although the matters of creed were taken up in the treatises attributed to Abū Ḥanīfa, at the same time it was given place to the other topics such as *khalq al-Qur'ân, superiority between verses and surahs, mutashâbihât, naskh, tafsîr, ta'wîl, tanzîl, and the Qur'an's being a criteria in the evaluation of hadith* relating to the Qur'an and tafsîr methodology, taking place in a number of classical works and still being discussed today. For this reason, we tried to examine the aforementioned treatises in order to determine Abū Ḥanīfa's approach to such problems in Tafsîr methodology and his contribution to his successors. During our investigation, we observed that Abū Ḥanīfa was a pioneer scholar who could leave a mark in defining and basing these issues. We can summarize Abū Ḥanīfa's approach to these problems scattered in the

² Arent Jan Wensinck, *The Muslim Creed* (Cambridge Publisher, 1932), 264; William Montgomery Watt, *İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri*, trans. Ethem Ruhi Fiğlalı (Ankara: Umrân Publisher, 1981), 164-166; İsa Doğan, *Mürce ve Ebû Hanîfe* (Samsun: Kardeş Matbaası, 1992), 107-121; İlyas Çelebi, "Mukaddime", *İmam Azam Ebû Ḥanīfa'nin İtikadî Görüşleri*, trans. İlyas Çelebi (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Publisher, 1996), 37-45; Yusuf Şevki Yavuz, "el-Âlim ve'l-müte'allim", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Publisher, 1989), 2/461-463; Şerafettin Gölcük, Adil Bebek, "el-Fıkhü'l-Ekber" *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Publisher, 1995), 17/546.

³ Kawtharî, "Mukaddima", 3-9; Muḥammad Abū Zehrâ, *Abū Hanîfe*, trans. Osman Keskiöğlü (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Publisher, 1999), 193; Çelebi, "Mukaddime", 37-45; Yavuz, "el-Âlim ve'l-müte'allim", 2/461-463; Gölcük, Bebek, "el-Fıkhü'l-Ekber", 17/544-547.

mentioned treatises as follows:

1. Khalq al-Qur'ân (the Qur'ân's creation)

The term of *khalq al-Qur'ân* refers to the doctrinal discussions about the issue of whether the Qur'an is created or not.⁴ Abū Ḥanīfa's approach to the issue of *khalq al-Qur'ân* is very scientific and rational, far from the sentimental and bigoted discussions made in the periods after him. He approaches this issue in terms of whether Allah's attributes are eternal or not. According to him, like other attributes of Allah, the attribute of Word (Kalām) was also eternal and not created.⁵ Therefore, the Qur'ân as the Divine Word of God is eternal.⁶

Saying that the Quran cannot be created on the basis of the principle that attributes belonging to Allah cannot be created;⁷ Abū Ḥanīfa argues that the reading and writing of the Quran by people is a creation, based on the principle that everything belonging to humans is created.⁸ Consequently, according to this interpretation, all the sounds that make up the phonetics of the Quran, the letters that are used to read it, the writing that makes up the picture and the tools and equipment belonging to them are all creations.⁹

It is probably the first time that Abū Ḥanīfa made such a classification on the issue of *khalqu'l-Qur'an*.¹⁰ This classification of him paved the way for the distinction between self-expressed (*nefsî kalâm*) and literal- expressed (*lafzî kalâm*) theology made by the ahl al-Sunnah theologians in later periods.¹¹

Abū Ḥanīfa also seeks an answer to the question of whether the words of some prophets, Pharaoh and Satan, whose words are narrated in the Quran, can be created in the issue of *khalqu'l-Qur'an*. According to him, although these people and Satan are creatures, the words that are told from

⁴ Yusuf Şevki Yavuz, "Halku'l-Kur'ân", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Publisher, 1997), 15/371.

⁵ Abū Ḥanīfa al-Nu'mân b. Thâbit, *al-Fiqh al-akbar*, Critical ed. Muḥammad Zâhid al-Kawtharî, İstanbul: Kalem Publisher, 1981, 58-59.

⁶ Abū Ḥanīfa, *al-Fiqh al-akbar*, 58-59.

⁷ Abū Ḥanīfa, *al-Fiqh al-akbar*, 58-59; Abū Ḥanīfa Nu'mân b. Thâbit, *al-Waşiyya*, Critical ed. Muḥammad Zâhid al-Kawtharî, İstanbul: Kalem Publisher, 1981, 73.

⁸ Abū Ḥanīfa, *al-Fiqh al-akbar*, 58; *al-Waşiyya*, 73; Faruk Beşer, "Ebu Hanîfe'nin Kur'ân Anlayışı", *Usûl: İslâm Araştırmaları*, 2004, I/1, 28-30.

⁹ Abū Ḥanīfa, *al-Fiqh al-akbar*, 58; *al-Waşiyya*, 73.

¹⁰ Yavuz, "Ebû Hanîfe", 10/140-142; Fatih Tok. *İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe'nin Kur'ân Anlayışı*, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ph.D. Dissertation, 2015, 109.

¹¹ Yavuz, "Ebû Hanîfe", 10/142.

them are not created because they are the words of Allah.¹² His systematic approach to the issue of the khalqu'l-Qur'an was also adopted by the Ahl al-Sunnah theologians.¹³

2. The difference in the virtue of chapters and verses

Abū Ḥanīfa thinks that some of the verses of the Qur'an may be more virtuous than the others, likewise some chapters more virtuous than the other chapters.¹⁴ According to him, there is no difference in terms of virtue between verses and chapters as they are all actually the word of Allah. In this respect, all the verses are equally virtuous. However, the difference in terms of virtue stems from the superiority of the things that make up the subject of the verse or the chapter.¹⁵

Abū Ḥanīfa made such a distinction based on the idea that the superiority of the things that constitute the subject of the verse or chapter requires the superiority of the verse or chapter. For instance, the 255th verse in the chapter al-Baqara, known as *al āyāt al- kursī*, handles the greatness, supremacy, and attributes of Allah as the subject. This verse is already virtuous as it is the word of Allah. If we compare this verse with some other verses telling about the infidels, hypocrites, and devils, it is clear that Ayāt al-Kursī is superior to them. Therefore, two virtues coexist in this verse.¹⁶ The same is not the case for the verses that mention unbelievers. Because, those mentioned in the verses have no virtue.¹⁷

Abū Ḥanīfa does not differentiate whether some of Allah's names and attributes are more virtuous than the others, as he does in the verses and chapters.¹⁸ According to him, all of Allah's names and attributes are equal,

¹² Abū Ḥanīfa, *al-Fiqh al-akbar*, 58-59.

¹³ Abū Bakr Ahmad b. Ḥusayn Bayḥakī, *Kitāb al-asmā' wa al-ṣifāt*. Edited by 'Abdullah b. Muḥammad al-Ḥasīdī (Jeddah: Maktaba al-Suwādī, 1993), 1/467-480; Abū Yusr Muḥammad Pazdavī, *Uṣūl al-dīn*, edited by Hans Peter Linss (Cairo: Dāru l-ḥyā'i al-Kutub al-'Arabīyya, 1963), 53-69; Nūr al-Dīn Aḥmad b. Maḥmūd Ṣābūnī, *Al-Bidāya fī uṣūl al-dīn*, edited by Bekir Topaloğlu (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Publisher, 1979), 31-35; Abū al-Mu'īn Maymūn Nasafī, *Tabṣira al-adilla fī uṣūl al-dīn*, edited by Hüseyin Atay (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Publisher, 1993), 1/393-395; Abū Muḥammad 'Abdullāh b. Aḥmad Ibn Qudāma, *Lum'a al-l'tikād*. edited by Bekir Topaloğlu (Izmir: Damla Publisher, 1981), 17-21; Kamāl al-Dīn Aḥmad Bayāḏithāda, *Ishārāt al-marām min 'ibārāt al-Imām*, Critical ed. Yusuf 'Abd al-Razzāq (Istanbul: Dār al-Kitāb al-Islāmī, 1949), 167-181; Yavuz, "Halku'l-Kur'ān", 15/374.

¹⁴ Abū Ḥanīfa, *al-Fiqh al-akbar*, 63.

¹⁵ Abū Ḥanīfa, *al-Fiqh al-akbar*, 63.

¹⁶ Abū Ḥanīfa, *al-Fiqh al-akbar*, 63.

¹⁷ Abū Ḥanīfa, *al-Fiqh al-akbar*, 63.

¹⁸ Abū Ḥanīfa, *al-Fiqh al-akbar*, 63.

there is no difference between them in terms of virtue.¹⁹ This approach of Abū Ḥanīfa regarding the difference in terms of virtue between the names and attributes of Allah and the surah and verses has been adopted by some scholars after him.²⁰

Many scholars shared Abū Ḥanīfa's opinion regarding the difference in terms of virtue between verses and chapters, such as Iṣḥāq b. Rāhūya (d.238/853), Imam Ghazālī (d. 505/1111), 'Izz b. Abd al-Salām (d. 660/1261) and Qurtūbī (d. 671/1272). These scholars think like Abū Ḥanīfa that there is a difference in superiority and virtue between some chapters and verses of the Quran.²¹ However, in the sources about the tafsīr and Quranic sciences that give information about the subject, the name of Abū Ḥanīfa is not included among those who adopt the view that there is a difference in terms of virtue between the chapters and verses.

I assume that the main reason for this situation is that Abū Ḥanīfa's view is considered as a theological problem in the kalam literature and has not been transferred to the tafsīr literature. The scholars mentioned above may have been influenced by Abū Ḥanīfa's opinion on this issue. Since Abū Ḥanīfa (d.150 / 767) lived before all of these scholars and was a great scholar and imam of a widespread school of thought, he may have influenced many scholars who put forward parallel views to him in the periods that followed him.

a. Naskh (Abrogation)

As a technical term, *naskh* is generally defined 'abrogation' of a sharia provision by another one.²² In order to understand Abū Ḥanīfa's contribution to this very important problem of the tafsīr method, first of all, it is necessary to reveal the meaning of this word during his lifetime. Companions of the prophets and their successors used the term in a more general and broader

¹⁹ Abū Ḥanīfa , *al-Fiqh al-akbar*, 63.

²⁰ Bkz. Pazdavī, *Uṣūl al-dīn* , 220-221, Bayāḍithāda, *Ishārāt al-marām min 'ibārāt al-Imām*,183-185.

²¹ Abū Ḥamid Muḥammad Ghazzālī, *Jawāhir al-Qur'ān* (Beirut: Dār al-Āfāk al-Jadīda 1990), 39; 'Iz b. 'Abd al-Salām, *al-Fawā'id fī mushkil al-Qur'ān*, Critical ed. Riḍwān al-Nadawī (Kuwait: Wizāra al-Awkāt wa al-Shuūn al-Islāmiyya, 1967), 186-187; Abū 'Abdullāh Muḥammad b. Aḥmad Qurtubī, *al-Jāmi' li aḥkām al-Qur'ān* (Beirut: Muassasa al-Risāla, 1965), 1/110; Abū al-Fidā Ismā'il b. 'Umar Ibn al-Kathīr, *Tafsīr al-Qur'ān al-'azīm* (Beirut: Dār al-Ma'rifa, 1992), 1/12; Badr al-Dīn Zarkashī, *al-Burhān fī 'ulūm al-Qur'ān*, Critical ed. Muḥammad Abū al-Faḍl Ibrāhīm (Beirut: Dār al-Ma'rifa, 1972), 1/438-448; Jalāl al-Dīn Suyūṭī, *al-Itkān fī 'ulūm al-Qur'ān* (Beirut: Dār al-Kutub al-'Ilmiyya, 1987), 2/199-204.

²² Muḥyiddīn Abū 'Abdullāh Muḥammad b. Sulaiman Kāfiyaji, *Kitāb al-Taysīr fī qawā'id 'ilm al-tafsīr*, Edited by İsmail Cerrahoğlu (Ankara: A.Ü. İlahiyat Fakültesi Publisher, 1974), 36.

sense than that used by the jurists.²³ They called the abolition of a sharia judgment with a later evident, as well as the abrogation of a custom coming from the time of jahiliyya (lit. ignorance) or a past Shari'ah, the compulsion of the absolute, the particularization of the general, the declaration of the concise.²⁴ They even used this term for conditional, exception, and adjective.²⁵ However, the boundaries of the concepts of limitation (takyīd), particularization (tahsīs), exception (istisnâ) and abrogation (naskh) were first determined by Imam Shāfi'ī (d.204 / 820),²⁶ after that, the meaning areas of these concepts began to separate from each other.

Although it is assumed that Abū Ḥanīfa addressed the issue of abrogation in a very classical way, in line with the understanding of that day, it is seen that he did not look at the issue superficially, considering his very sensitive and crucial points. He deals with this issue in his treatise titled "*al-Ālim wa-l muta'allim*."²⁷ The way he dealt with the subject in this treatise was not in a technical way of defining it, but rather in the way of drawing attention to some mistakes on the understanding of abrogation at that time.²⁸ On the one hand, Abū Ḥanīfa accepts the existence of abrogation among the Shari'ahs and mentions many examples of this part of the revocation;²⁹ it is understood from some of his statements in his work that he also acknowledges that there are abrogating (*nāsikh*) and abrogated (*mansūkh*) verses in the Quran on the other.³⁰ It is also possible to come across his views that he accepts the abrogation of *sunnah* (the exemplary lifestyle and sayings of prophet Muhammad) by sunnah.³¹

According to Abū Ḥanīfa, naskh occurs only in the verses which

²³ Muṣṭafa Zayd, *Al-Naskh fī al-Qur'ān al-karīm* (Egypt: Dār al-Wafā, 1987) 1/73-74.

²⁴ Şātübî, Ebû İshâk İbrahim b. Mûsâ, *el-Muvâfâkât fī usûli's-şer'ia*, yy., 1975, III, 107; Kâsimî, Muhammed Cemaleddin, *Mehâsinü't-te'vîl* (nşr.Muhammed Fuâd Abdülbâki), Kahire ty., I,33-38; Dihlevî, Şâh Veliyyullah, *el-Fevzül-kebîr fī usûli't-tefsîr* (çev.Mehmet Sofuoğlu), İstanbul 1980, s. 34-35; Ahmad Hasan, *Nesh Teorisi* (çev.Mehmet Paçacı), İslâmi Araştırmalar, Ankara 1987, sayı: 3, s.108.

²⁵ Muḥammad Jamâl al-Dîn Qâsimî, *Maḥâsin al-ta'wîl*, 1/33-38; Muḥammad Ḥamza, *Dirâsât al-Aḥkâm wa al-Naskh fī al-Qur'ān al-karīm* (Cairo:Dâru İhyâ al-Kutub al-'Arabiyya, 1957), 39-41; Ali Osman Koçkuzu, *Hadîste Nâsîh ve Mensûh*, (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfi Publisher, 1985), 116-123.

²⁶ Ali Galip Gezgîn, , "Kur'an'da 'Nesh Problemi'ne Eleştirel Bir Yaklaşım", *İslâmi Araştırmalar Dergisi*, 14/1 (2001): 51.

²⁷ Nu'mân b. Thâbit Abū Ḥanīfa, *al-Ālim wa al-muta'allim*, Critical ed. Muḥammad Zâhid al-Kawtharî, İstanbul: Kalem Publisher, 1981, 12-14.

²⁸ Abū Ḥanīfa, *al-Ālim wa al-muta'allim*, 12-14.

²⁹ Abū Ḥanīfa, *al-Ālim wa al-muta'allim*, 12-14.

³⁰ Abū Ḥanīfa, *al-Ālim wa al-muta'allim*, 12-14.

³¹ Abū Ḥanīfa, *al-Ālim wa al-muta'allim*, 13.

express commands and prohibitions.³² In his opinion, abrogation cannot occur in statements that only give information such as divine attributes, stories that talk about the situations of past nations, and that are not related to the actions of the liable.³³

The fact that Abū Ḥanīfa made such a limitation on the scope of abrogation can be seen as a very important difference for that period when abrogation was considered valid outside of orders and prohibitions. In this period, it is understood that there were those who adopted the view that abrogation took place outside of orders and prohibitions.³⁴

It is understood that the opinion of Abū Ḥanīfa on this issue contributed especially to the determination of the area of abrogation and in its conceptualization process, these views have been adopted by the jurists after him,³⁵ and his approach became a general principle to where naskh is valid.³⁶

3. Mutashābih verses (metaphorical or allegorical meanings of the expressions in the Qur'anic verses):

The content of mutashābih verses and their interpretations are also among the most important subjects of uṣūl al-Tafsīr. There are different evaluations of Islamic scholars on this subject, which is widely discussed in works on tafsīr and Qur'anic sciences. His approach on mutashābih verses was effective in the evaluation of such verses in the periods after him.

We would like to state that we find Abū Ḥanīfa's evaluations on mutashābih verses quite comprehensive and systematic. Following the path of predecessor (*salaf*) who did not interpret the mutashābih (attributes of Allah based on news) and avoiding anthropomorphic approach (*tashbeeh-tajseem*), he generally accepts these mutashābih verses exactly as they are mentioned.³⁷ However, his explanations about some mutashābih attributes

³² Abū Ḥanīfa, *al-Ālim wa al-muta'allim*, 13; Tok. *İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe'nin Kur'ân Anlayışı*, 144-145.

³³ Abū Ḥanīfa, *al-Ālim wa al-muta'allim*, 13.

³⁴ Şakir Erkan, *Kur'an'da Nesih* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ph.D. Dissertation, 1997), 67-77.

³⁵ Abū Maṣū'ir Muḥammad b. Maḥmūd Mâturîdî, *Tafsîr al-Mâturîdî* (Ta'wilātu ahl al-sunna), Critical ed. Majdî Basallûm (Beirut: Dâr al-Kutub al-İlmiyya, 2005), I:531; Talip Özdeş, *Mâturîdî'nin Tefsir Anlayışı*, (İstanbul, İnsan Publisher, 2003), 211-212.

³⁶ Abū Bakr Muḥammad b. Aḥmad b. Abî Sahl Sarahsî, *Uṣûl al-Sarahsî*, Critical ed. Abū al-Wafâ al-Afghânî (İstanbul: Kahraman Publisher, 1984), 2:59-60; 'Abd al-Waḥḥâb Ḥallâf, *İlmu Uṣûl al-fiqh* (İstanbul: al-Maktaba al-İslâmiyya, 1991), 227.

³⁷ Topaloğlu, *Kelâm İlmi*, 113; Abū al-Ḥasan Nûr al-Dîn b. Sultân 'Alî al-Qârî, *Sharḥ kitâb al-fiqh al-akbar*. (Beirut: Dâr al-Kutub al-İlmiyya, 1984), 59; Abū Ḥanīfa, *al-Fiqh al-akbar*,

show that he interpreted some of them.³⁸ On the one hand he became a pioneer to the predecessor (*salaf*) by avoiding to interpret *mutashābihāt*; on the other hand, by interpreting some of them, he was partly a pioneer to the Ahl-e as-Sunnah theologians (the method of *khalaf*) who interpreted some of these *mutashābihāt*.³⁹ Although he is counted among the leading scholars of predecessors⁴⁰, he plays a role of bridge between the predecessors and successors in terms of the thoughts he forwards on the issues we examine.

4 Tanzīl, Tafsīr, and Ta'wīl (Descent of revelation, Qur'anic exegesis, and Interpretation)

In *al-Fiqh al-Absat*, Abū Ḥanīfa gives place to the key concepts, such as *tanzīl*, *tafsīr* and *ta'wīl*, in *uṣūl al-tafsīr* and Qur'anic sciences.⁴¹

From his expressions in his aforementioned work, it is understood that he meant the wording of the verse revealed by Allah with the word *tanzīl*, and the meaning and explanation of the verse with the words *tafsīr* and *ta'wīl*.⁴² He approaches to this topic from a more theological point of view.

According to him, there are verses in the Qur'an whose meaning is clear and which is not. He says that denying or misinterpreting one of the things that make up the meaning field of the verses whose meaning is not clearly understood does not require blasphemy, because the meaning is not very clear. It is possible that such verses can be understood differently because they are available for different interpretations and interpretations.⁴³ Even though these comments are wrong, this situation does not require blasphemy.⁴⁴ However, this is not the case in the verses that clearly have a meaning. To him, there is no other way to understand them since their word and meaning are exactly the same. Therefore, according to him, refusing to accept or doubting the very clear meaning here and something that is certain within the scope of this meaning; in other words, not accepting something whose meanings are very clear within the scope of the meaning of these verses, or doubting the accuracy of them is a situation

59; Nu'mān b. Thābit Abū Ḥanīfa, *al-Fiqh al-absaṭ*. Critical ed. Muḥammad Zāhid al-Kawtharī. Istanbul: Kalem Publisher, 1981, 52-53.

³⁸ Yavuz, "Ebū Ḥanīfe", 10/142.

³⁹ Yavuz, "Ebū Ḥanīfe", 10/142.; Tok. *İmâm-ı A'zam Ebū Hanīfe'nin Kur'ân Anlayışı*, 149-150.

⁴⁰ Kāfiyaji, *Kitāb al-Taysīr fī qawā'id 'ilm al-Tafsīr*, 19; İsmail Hakki İzmirli, *Yeni İlmî Kelam*, Simplifier. Sabri Hizmetli (Ankara, Ankara Okulu Publisher, 1981), 66.

⁴¹ Abū Ḥanīfa, *al-Fiqh al-absaṭ*, 37-39,48.

⁴² Abū Ḥanīfa, *al-Fiqh al-absaṭ*, 37-48.

⁴³ Abū Ḥanīfa, *al-Fiqh al-absaṭ*, 38.

⁴⁴ Abū Ḥanīfa, *al-Fiqh al-absaṭ*, 38.

that requires blasphemy.⁴⁵

5. Taking the Quran as a Measure in the Evaluation of the Hadiths

Abū Ḥanīfa considers the Qur'an as an important criterion for the evaluation of hadith texts and determination on their authenticity. In other words, he accepts the submission of hadith texts to the Qur'an as a method and applies it in practice. In that regard, he predicates the following principle as a basis: The prophet of Allah would not disagree with the book of Allah.⁴⁶ For this reason, if a hadith narrated from the prophet that is contrary to the Qur'an, this narration will be rejected. According to him, to reject this narration does not mean rejecting the prophet. That means rejecting the narrator (rāwī), who made false narration, and the text of narration.⁴⁷ While evaluating the hadiths, Abū Ḥanīfa pays attention to whether the content of the hadith text is in accordance with the Quran.⁴⁸ If, according to him, the content of the hadith text is contrary to the Quran, he rejects this narration and tries to explain in what ways the hadith is contrary to the Quran by bringing evidence from various verses.⁴⁹ This basic rule, which constitutes his thesis, was developed, preserved and systematized by his successors and later Hanafi methodologists.⁵⁰

Conclusion

With this humble study, it was an ultimate goal for us to find out that Abū Ḥanīfa, whose views were not reflected in the field of tafsīr and Qur'anic sciences, had grounded views that would contribute to the solution for the problems related to tafsīr methodology. A second goal of this study is to lay the groundwork for research in this direction. We will also be happy to see this happen in the future. Abū Ḥanīfa approaches the question of whether the Qur'an being created or not in terms of its being the word of Allah and being read and written by people. According to him, the Qur'an is not a creature in terms of being the word of Allah. However, it is a creature in terms of being read and written by people. Again to him, all verses and chapters are virtuous

⁴⁵ Abū Ḥanīfa, *al-Fiqh al-absaṭ*, 37-43.

⁴⁶ Abū Ḥanīfa, *al-Ālim wa al-muta'allim*, 27.

⁴⁷ Abū Ḥanīfa, *al-Ālim wa al-muta'allim*, 26-27.

⁴⁸ See. İsmail Hakkı Ünal, *İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Publisher, 1994), 84.

⁴⁹ Abū Ḥanīfa, *al-Ālim wa al-muta'allim*, 27-28.

⁵⁰ Ünal, "İmam Ebu Hanife'nin Hadis Anlayışı ve Hanefi Mezhebinin Hadis Metodu", 85-88; Kamil Çakın, "Hadisin Kur'an'a Arzı Meselesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 34 (1993): 248-249; Sami Şahin, *Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin Hadis Kültüründeki Yeri* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ph.D. Dissertation, 1998), 191.

and equal to each other in terms of being the word of Allah. However, some of the verses and chapters are more virtuous than the other parts in terms of their subjects. Besides, Abū Ḥanīfa interprets main subjects and concepts of uṣūl al-tafsīr such as *mutashābihāt*, *naskh*, *tafsīr*, *ta'wīl* and *tanzīl*. Although he generally approaches to the *mutashābihāt* with a Salafist way that does not go into interpretation, he also interprets some attributes of Allah that are accepted as *mutashābih*. While Abū Ḥanīfa accepts the concept of abrogation in the Qur'an, he also approaches to the concepts of *ta'wīl*, *tafsīr* and *tanzīl* in terms of creed. He admits the Qur'an as an important criterion to be consulted when evaluating hadith texts. Abū Ḥanīfa's views on this issue regarding the problems of the tafsīr methodology were adopted, developed and systematized by many Islamic scholars after him. The orientation that Abū Ḥanīfa brought to these problems, according to his own period, will shed light on the solution of contemporary problems in *uṣūl al-tafsīr*.

Acknowledgements:

-

Declarations:

1. Statement of Originality:

This work is original.

2. Ethics approval:

Not applicable.

3. Funding/Support:

This work has not received any funding or support.

4. Author contribution:

The author declares no one has contributed to the article.

5. Competing interests:

The author declares no competing interests.

BIBLIOGRAPHY

- ABŪ ḤANĪFA, al-Nu'mān b. Thābit. *al-Ālim wa al-muta'allim*, Critical ed. Muḥammad Zāhid al-Kawtharī. İstanbul: Kalem Publisher, 1981.
- ABŪ ḤANĪFA, al-Nu'mān b. Thābit. *al-Fiqh al-akbar*, Critical ed. Muḥammad

- Zāhid al-Kawtharī. İstanbul: Kalem Publisher, 1981.
- ABŪ ḤANĪFA, al-Nu'mān b. Thābit. *al-Fiqh al-absaṭ*, Critical ed. Muḥammad Zāhid al-Kawtharī. İstanbul: Kalem Publisher, 1981.
- ABŪ ḤANĪFA, al-Nu'mān b. Thābit. *al-Waṣiyya*, Critical ed. Muḥammad Zāhid al-Kawtharī. İstanbul: Kalem Publisher, 1981.
- EBŪ ZEHRĀ, Muḥammad. *Abū Hanīfe*. trans. Osman Keskiöglü, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1999.
- 'ALİ al-QĀRĪ, Abū al-Ḥasan Nūr al-Dīn b. Sulṭān. *Sharḥ kitāb al-fiqh al-akbar*. Beirut: Dār al-Kutub al-'İlmiyya, 1984.
- BAYĀDĪTHĀDA, Kamāl al-Dīn Aḥmad. *Ishārāt al-marām min 'ibārāt al-Imām*. Critical ed. Yusuf 'Abd al-Razzāq. İstanbul: Dār al-Kitāb al-Islāmī, 1949.
- BAYḤAKĪ, Abū Bakr Ahmad b. Ḥusayn. *Kitāb al-asmā' wa al-ṣifāt*. Edited by 'Abdullah b. Muḥammad al-Ḥasidī. Jeddah: Maktaba al-Suwādī, 1993.
- BEŞER, Faruk, "Ebu Hanīfe'nin Kur'ân Anlayışı", *Usûl: İslâm Araştırmaları*, 2004, I/1, 7-34
- ÇAKIN, Kamil. "Hadisin Kur'an'a Arzı Meselesi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34 (1993): 248-249.
- ÇELEBİ, İlyas. "Mukaddime". *İmam Azam Ebû Hanīfe'nin İtikadî Görüşleri*. trans. İlyas Çelebi. İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1996.
- DEHLAWĪ, Shāh Waliyyullāh. *al-Fawz al-kabîr fî uşûl at-tafsîr*. trans. Mehmet Sofuoğlu. İstanbul, Çağrı Publisher 1980.
- DOĞAN, İsa. *Mürchie ve Ebû Hanīfe*. Samsun: Kardeş Matbaası, 1992.
- ERKAN, Şakir. *Kur'an'da Nesih*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ph.D. Dissertation, 1997.
- GEZGIN, Ali Galip. "Kur'an'da 'Nesh Problemi'ne Eleştirel Bir Yaklaşım". *İslâmi Araştırmalar Dergisi* 14/1, 2001. 49-67.
- GHAZZĀLĪ, Abū Ḥāmid Muḥammad. *Jawāhir al-Qur'ân*. Beirut: Dār al-Āfāk al-Jadīda 1990.
- GÖLCÜK, Şerafettin. Bebek, Adil. "*el-Fıkhü'l-ekber*". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 12/544-547. İstanbul: TDV Publisher, 1995.
- ḤALLĀF, 'Abd al-Waḥḥāb, *İlmu Uşûl al-fiqh*, İstanbul: al-Maktaba al-Islāmiyya, 1991.
- ḤAMZA, Muḥammad, *Dirāsāt al-Aḥkām wa al-Naskh fî al-Qur'ân al-karīm*. Cairo: Dāru İhyā al-Kutub al-'Arabiyya, 1957.
-

- ḤASAN, Aḥmad. "Nesh Teorisi". trans. Mehmet Paçacı. *İslâmi Araştırmalar Dergisi* (Ocak 1987). I/4, 102-107.
- Ibn al-KATHĪR, Abū al-Fidā Ismā'īl b. 'Umar. *Tafsīr al-Qur'ān al-'azīm*. Beirut: Dār al-Ma'rifa, 1992.
- Ibn QUDĀMA, Abū Muḥammad 'Abdullāh b. Aḥmad. *Lum'a al-I'tikād*. Edited by Bekir Topaloğlu. Izmir: Damla Publisher, 1981.
- 'IZ b. 'ABD al-SALĀM. *al-Fawā'id fī mushkil al-Qur'ān*. Riḍwān al-Nadawī. Kuwait: Wizāra al-Awkāt wa al-Shuūn al-Islāmiyya, 1967.
- İZMİRLİ, İsmail Hakkı, *Yeni İlmî Kelam*, Simplifier. Sabri Hizmetli. Ankara, Ankara Okulu Publisher, 1981.
- KĀFIYAJI, Muḥyiddīn Abū 'Abdullāh Muḥammad b. Sulaiman. *Kitāb al-Taysīr fī qawā'id 'ilm al-Tafsīr*. Edited by İsmail Cerrahoğlu. Ankara: A.Ü. İlahiyat Fakültesi Publisher, 1974.
- KAWTHARĪ, Muḥammad Zāhid. "Mukaddima". *Ishārāt al-marām min 'ibārāt al-Imām*. Critical ed. Yūsuf 'Abd al-Razzāk. Istanbul: Dār al-Kitāb al-Islāmī 1949.
- KOÇKUZU, Ali Osman. *Hadiste Nāsih ve Mensūh*. İstanbul: M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Vakfı Publisher, 1985.
- MĀTURĪDĪ, Abū Manşūr Muḥammad b. Maḥmūd. *Tafsīr al-Māturīdī* (Ta'wilātu ahl al-sunna). Critical ed. Majdī Basallūm. Beirut: Dār al-Kutub al-'Ilmiyya, 2005.
- NASAFĪ, Abū al-Mu'īn Maymūn. *Tabşira al-adilla fī uşūl al-dīn*. Edited by Hüseyin Atay. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Publisher, 1993.
- ÖZDEŞ, Talip. *Māturīdī'nin Tefsir Anlayışı*. İstanbul, İnsan Publisher, 2003.
- PAZDAVĪ, Abū Yusr Muḥammad. *Uşūl al-dīn*. Edited by Hans Peter Lins. Cairo: Dāru İhyā'i al-Kutub al-'Arabiyya, 1963.
- QĀSİMĪ, Muḥammad Jamāl al-Dīn. *Maḥāsīn at-ta'wīl*. Edited by Muḥammad Fu'ād 'Abd al-Bākī. Cairo: Dāru İhyā al-Kutub al-'Arabiyya, 1957.
- QURTUBĪ, Abū 'Abdullāh Muḥammad b. Aḥmad. *al-Jāmi' li aḥkām al-Qur'ān*. Beirut: Muassasa al-Risāla, 1965.
- ŞĀBŪNĪ, Nūr al-Dīn Aḥmad b. Maḥmūd. *Al-Bidāya fī uşūl al-dīn*. Edited by Bekir Topaloğlu. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Publisher, 1979.
- ŞAHİN, Sami. *Muhammed b. Hasan eş-Şeybānī'nin Hadis Kültüründeki Yeri*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ph.D. Dissertation, 1998.
- SARAHSĪ, Abū Bakr Muḥammad b. Aḥmad b. Abī Sahl. *Uşūl al-Sarahsī*. Critical

- ed. Abū al-Wafā al-Afghānī. İstanbul: Kahraman Publisher, 1984.
- SHĀTIBĪ, Abū Ishāq Ibrāhīm b. Mūsā. *al-Muwāfakāt fī uşūl al-sharī'a*. Critical ed. 'Abdullāh Ḍirāz. Egypt, 1975.
- SUYŪTĪ, Jalāl al-Dīn. *al-Itkān fī 'ulūm al-Qur'ān*. Beirut: Dār al-Kutub al-'İlmiyya, 1987.
- TOK, Fatih. *İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe'nin Kur'ân Anlayışı*, İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ph.D. Dissertation, 2015.
- TOPALOĞLU, Bekir. *Kelâm İlmi*. İstanbul: Damla Publisher, 1988.
- ÜNAL, İsmail Hakkı. *İmam Ebû Hanîfe'nin Hadis Anlayışı ve Hanefî Mezhebinin Hadis Metodu*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Publisher, 1994.
- WATT, William Montgomery. *İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri*. trans. Ethem Ruhi Fığlalı. (Ankara: Umrân Publisher, 1981)
- WENSINCK, Arent Jan. *The Muslim Creed*. Cambridge University Press, 1932.
- YAVUZ, Yusuf Şevki. "Ebû Hanîfe". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 10/143-145. İstanbul: TDV Publisher, 1994.
- YAVUZ, Yusuf Şevki. "el-'Âlim ve'l-müte'allim". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 2/461-463. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- YAVUZ, Yusuf Şevki. "Halku'l-Kur'ân". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 15/371-375. İstanbul: TDV Publisher, 1997.
- ZARKASHĪ, Badr al-Dīn. *al-Burhān fī 'ulūm al-Qur'ān*. Critical ed. Muḥammad Abū al-Faql Ibrāhīm. Beirut: Dār al-Ma'rifa, 1972.
- ZAYD, Muştafa. *Al-Naskh fī al-Qur'ān al-karīm*. Egypt: Dār al-Wafā, 1987.

EBÛ HANİFE'NİN TEFSİR USÛLÜNE KATKISI

 Hasan KESKİN^a

Geniş Öz

8. Yüzyılda yaşamış Müslüman hukukçu Ebû Hanîfe yaşadığı dönemin her türlü ilmi problemleriyle yakından ilgilenmiştir. Bu çerçevede kendisine nispet edilen akâid risâlelerinde Tefsir Usulü'nün bazı problemleriyle de ilgili görüşler serdetmiştir. Bu makalede söz konusu risâleler çerçevesinde bu problemleri nasıl değerlendirdiği ele alınmaya çalışılmıştır. Yaşadığı dönemin en önemli âlimlerinden biri kabul edilen Ebû Hanîfe aynı zamanda Hanefî mezhebinin de kurucu imamıdır. Dolayısıyla O yaşadığı dönemin her türlü ilmî problemleriyle ilgilenmekle birlikte daha çok fikhî konularla ilgilenmiş ve fakih olarak da tanınmıştır. Ancak kendisine nispet edilen *el-Âlim ve'l-müteallim*, *el-Fikhü'l-ekber*, *el-Fikhü'l-ebsat*, *Risâletü Ebî Hanîfe ilâ Kâdî'l-Basra Osman el-Bettî* ve *el-Vasiyye* adlı beş akâid risâlesinde ağırlıklı olarak itikadî konuları ele almıştır. Bu risâleler incelendiğinde, Kur'an ve Tefsir Usûlü ile ilgili bu alanda te'lif edilmiş birçok eserde yer alan ve günümüzde hala tartışılan *halku'l-Ku'ran*, *âyetler ve sûreler arasındaki efdaliyet*, *müşâbihât*, *nesh*, *tefsir*, *te'vil* ve *tenzîl*, *Kur'an'ın hadislerin değerlendirilmesinde ölçü olması* gibi birtakım konulara yer verildiği görülmüştür. Ebû Hanîfe'nin Tefsir Usûlü'nün problemleri ile ilgili bu konudaki görüşleri kendisinden sonraki birçok İslam âlimi tarafından da benimsenerek geliştirilmiş ve sistemleştirilmiştir. Ebû Hanife bu konuların tanımlanıp temellendirilmesinde iz bırakabilecek öncü bir ilim adamıdır. Yaşadığı dönemden itibaren birçok ilim adamını etkilemiş olan, günümüzde de hâlâ ilimde otorite kabul edilen Ebû Hanîfe'nin, kendi dönemine göre söz konusu problemlere getirdiği açıklamalar yine güncelliğini koruyan ve tartışılan sözünü ettiğimiz günümüz Tefsir Usûlü problemlerinin çözümüne ışık tutacak mahiyettedir.

Ebû Hanîfe'nin, halku'l-Kur'an meselesine yaklaşımı, kendisinden sonraki

^a Prof. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, hasankeskin24@hotmail.com

dönemlerde yapılan hissî ve taassubî tartışmalardan çok uzak, oldukça ilmî ve rasyoneldir. O bu meseleye Allah'ın sıfatlarının ezeli olup olmaması açısından yaklaşmaktadır. Ona göre, diğer bütün sıfatları gibi Allah'ın kelâm sıfatı da, ezeli olup sonradan yaratılmamıştır. Dolayısıyla ilâhî kelâm olan Kur'an da ezeldir. Onun halku'l-Kur'an meselesi ile ilgili sistematik olan bu yaklaşımı ehl-i sünnet kelâmcıları tarafından da benimsenmiştir.

Ebû Hanîfe Kur'an ayetlerinin bir kısmının diğer bir kısmından yine aynı şekilde surelerin bir kısmının diğer kısmından daha faziletli olabileceği görüşündedir.

Şeriatlar arasındaki neshin mevcudiyetini kabul eden ve neshin bu kısma çokça örnekler zikreden Ebû Hanîfe'nin, bazı ifadelerinden, Kur'an'da nâsih ve mensûh ayetlerin bulunduğunu da kabul ettiği anlaşılmaktadır. Yine onun sünnetin sünnetle neshini kabul ettiğine dair görüşlerine de rastlamak mümkündür.

Ebû Hanîfe genel olarak, nasslarda geçen müteşâbihleri (haberî sıfatları) zikredildikleri gibi aynen kabul etmekte, teşbîh ve tecsîmden sakınmakta ve te'vil'e de gitmeyen selefî yolunu takip etmektedir. Ancak yine de bazı müteşâbih sıfatlarla ilgili yapmış olduğu açıklamalar, onun bir kısım müteşâbih sıfatları yorumladığını göstermektedir. O, bir yönüyle, müteşâbihâtı te'vil etmekten kaçınmak suretiyle Selef'e öncülük ederken, diğer bir yönüyle de, bunlardan bir kısmını te'vil etmek suretiyle, müteşâbihâtı te'vil eden ehl-i Sünnet kelâmcılarına (Halef metodu) kısmen de olsa öncülük etmiştir.

Ebû Hanîfe, Kur'an ilimlerinin ve tefsir usulünün anahtar kavramlarından olan tenzîl, tefsir ve te'vil terimlerine yer vermektedir. Tenzîl kelimesi ile Allah tarafından indirilmiş olan ayetin lafzını, tefsîr ve te'vil kelimeleri ile de ayetin anlam ve açıklamasını kastettiği anlaşılmaktadır. O bu konuya daha çok itikâdi açıdan yaklaşmaktadır. Ona göre Kur'an'da ne anlam kastedildiği açıkça belli olan ve olmayan ayetler bulunmaktadır. Ne anlam kastedildiği açıkça belli olmayan ayetlerin anlam alanını oluşturan şeylerden birisini inkâr etmenin veya yanlış anlamlandırmanın küfrü gerektirmeyeceğini, çünkü anlamın çok açık olmadığını, bu tür ayetlerin -farklı tefsir ve yorumlara müsait olması sebebiyle- farklı anlaşılabilmelerinin mümkün olduğunu söylemektedir. Ona göre, yapılan bu yorumlar yanlış olsa da bu durum küfrü gerektirmez. Ancak ne anlam kastedildiği açıkça belli olan ayetlerde durum böyle değildir. Ona göre bu tür ayetlerin anlamları apaçıktır ve tenzîlinin (yani ayet lafızları ve bu lafızların içerdiği anlam) aynıdır. Dolayısıyla ona göre, buradaki çok açık olan anlamı ve bu anlam kapsamında

kesin olan bir şeyi kabul etmemek veya bunlarda şüpheye düşmek, diğer bir ifadeyle, anlamları son derece açık olup bu ayetlerin anlam kapsamında olan bir şeyi kabullenmemek ya da bunların doğruluğunda şüphe küfrü gerektiren bir durumdur.

Ebû Hanîfe, hadis metinlerinin değerlendirilmesinde, hadislerin sıhhatinin tespitinde Kur'an'ı, başvurulması gereken önemli bir kıstas olarak kabul eder. O, bu konuda şu temel prensibi esas almaktadır: Allah'ın peygamberi, Allah'ın kitabına asla muhalefet etmez. Bu sebeple, Hz. Peygamberden Kur'an'a muhalif bir hadis rivayet edilmişse, bu rivayet reddedilir. Ona göre bu rivâyeti reddetmek, Hz. Peygamberi reddetmek anlamına gelmez. Bu durum o (a.s)'ndan batıl rivayette bulunan râviyi ve rivâyeti reddetme anlamını taşır. Ebû Hanîfe, hadisleri değerlendirirken hadis metninin içeriğinin Kur'an'a uygun olup olmadığına dikkat etmektedir. Şayet ona göre hadis metninin içeriği Kur'an'a aykırı ise o, bu rivâyeti reddeder, çeşitli ayetlerden deliller getirerek söz konusu hadisin hangi yönlerden Kur'an'a aykırı olduğunu açıklamaya çalışır. Onun tezini oluşturan bu temel kural, kendisinden sonra gelen talebeleri ve daha sonraki Hanefî usûlcüleri tarafından geliştirilerek korunmuş ve sistemleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Ebû Hanîfe, Müteşâbihât. Nesh, Te'vil, Tefsir Usûlü.

Teşekkür:

-

Beyanname:

1. Özgünlük Beyanı:

Bu çalışma özgündür.

2. Etik Kurul İzni:

Etik Kurul İzni gerekmemektedir.

3. Finansman/Destek:

Bu çalışma herhangi bir finansman ya da destek almamıştır.

4. Katkı Oranı Beyanı:

Yazar, makaleye başkasının katkıda bulunmadığını beyan etmektedir.

5. Çıkar Çatışması Beyanı:

Hasan KESKİN

Yazar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

